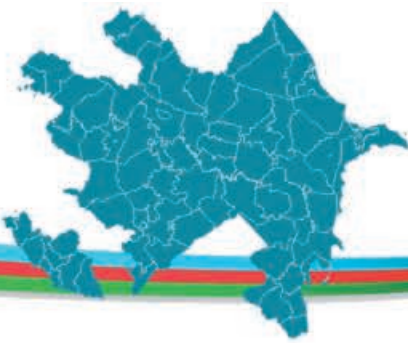

Konstitusisiya və Suverenlik ili 2025

Bu il biz Azərbaycan dövlətçiliyi və xalqı üçün xüsusi əhəmiyyətə malik tarixi hadisələrin növbəti ildönümünü qeyd edəcəyik. 30 il əvvəl - 12 noyabr 1995-ci ildə ilk dəfə müstəqil Azərbaycan Respublikasının Əsas Qanunu ümumxalq səsverməsi ilə qəbul olundu. 5 il əvvəl isə Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə rəşadətli ordumuz bütün Azərbaycan ərazisində suveren hüquqlarımızı tam bərpa etdi.

"Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyaya Aktına əsasən, xalqımız 18 oktyabr 1991-ci ildə öz müstəqilliyini bərpa etmişdir. Müstəqilliyimiz elə çətin və müəkkəb bir vəziyyətdə bərpa olunmuşdur ki, biz bu tarixi hadisənin sevincini yaşaya bilməmişdik. Azərbaycan dünyanın siyasi xəritəsindən silinmək təhlükəsi ilə üz-üzə qalmışdı. Xalqın tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gələn Ümummilli Lider Azərbaycandakı vəziyyəti, onun müəkkəbliyi və çətinliyini çox gördü. O, çox yaxşı anlayırdı ki, öz həyatını böyük təhlükəyə atır. Lakin buna baxmayaraq, bu dahi insan şərəfli tarixi missiyanı öz üzünə götürdü. Ulu Öndər Azərbaycanı vətəndaş müharibəsindən, daxili separatizmdən, iqtisadi və siyasi böhrandan xilas etdi. Cəmiyyətin bütün təbəqələri əmin idilər ki, müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş ölkəni düşüdü ağır və dözlümlə vəziyyətdən çıxarmağa qadir yeganə şəxsiyyət məhz Heydər Əliyevdir. Onun başladığı siyasi Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev çox böyük əzmlə, qətiyyətli siyasi iradə göstərərək ölkəmizin beynəlxalq nüfuzunu artırdı. Azərbaycan XXI esrdə öz ərazi bütövlüyünü və suveren hüquqlarını təmin edən dövlət olaraq tarixə düşdü.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi müstəqillik tariximizin ən vacib hadisələrindən biri olmaqla dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi, o cümlədən ölkəmizin dünya birliyində nüfuzunun artırılması baxımından əhəmiyyətli ictimai-siyasi hadisə idi. Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərindən biri də ilk Konstitusiyanın hazırlanması idi. Ulu Öndər deyirdi: "Konstitusiya yaratmaq üçün şübhəsiz ki, tarixi keçmişimizə nəzər salmalıyıq, amma eyni zamanda ümumbəşəri dəyərlərdən, dünyanın demokratik dövlətlərinin əldə etdiyi nailiyyətlərdən, təcrübədən istifadə etməliyə, bəhrələnməliyik. Haqqım var deyəm ki, çox zəhmət çəkmişəm. Hər bir kəlmənin, hər bir sözün mənasını dəfələrlə araşdırmışam, onun bu gün üçün, gələcək üçün nə qədər əsaslı olmasını dəfələrlə təhlil etmişəm. Hesab edirəm ki, biz Azərbaycanın bu günü, gələcəyi üçün çox böyük bir sənəd - siyasi, hüquqi sənəd yaratmışıq".

Məlumdur ki, Konstitusiyaya dövlət hakimiyyətinin təşkilinin əsas prinsiplərini, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, hakimiyyətlərin bölgüsü və digər demokratik dəyərləri özündə ehtiva edərək, həmçinin olduqca mühüm ideoloji funksiyaları yerinə yetirir. Bu baxımdan 1991-ci ildə ölkəmizdə dövlət müstəqilliyi bərpa edildikdən sonra hüquqi dövlət quruculuğu üçün mühüm amillərdən biri demokratik dəyərlərə əsaslanan yeni Konstitusiyanın qəbul edilməsi idi. Lakin məlum olduğu kimi, müstəqilliyin ilk illərində ölkədə mövcud olan siyasi qeyri-sabitlik, kaos və vahid siyasi iradənin mövcud olmaması bu müəkkəb və məsuliyyətli vəzifənin reallaşdırılmasını qeyri-mümkün etmişdi. Məhz belə çətin tarixi dövrdə xalqın təkidli istəyi və tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra Ümummilli Lider Heydər Əliyev öz müdrik siyasəti və tarixi uzaqgörənliyi ilə insanları milli dövlətçilik ideyası ətrafında birləşdirməyə nail oldu. Bununla da dövlət və cəmiyyət həyatının bir çox sahəsini əhatə edən genişmiqyaslı islahatlar həyata keçirilməyə başladı. O zamanlar ölkədə mövcud olan qanunvericilik

systemi hüquqi və demokratik dövlət ideyasının tələblərinə, qanunun aliliyinin təmin olunmasına uyğun olmamaqla, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə kifayət qədər təminat vermirdi. Bu səbəbdən də öncə qanunvericilik sahəsində köklü islahatların aparılması artıq bir zərurətə çevrilmişdir. Əlbəttə ki, bu islahatları ölkənin Əsas Qanununu qəbul etmədən reallaşdırmaq qeyri-mümkün idi. Məhz bu səbəbdən qarşıda duran ən vacib məsələlərdən biri məhz yeni Konstitusiyaya layihəsinin hazırlanması idi.

Beləliklə, Milli Məclisin 2 may 1995-ci il tarixli qərarı ilə Ümum-

milli Lider Heydər Əliyevin sədrliyi ilə yeni Konstitusiyaya layihəsinin hazırlayan komissiyanın tərkibi təsdiq olundu. Ulu Öndər Konstitusiyaya layihəsinin hazırlayan komissiyanın fəaliyyət göstərdiyi zaman Əsas Qanunun layihəsinə dair öz dəyərləyi fikirlərini bildirib və tövsiyələrini verib, hər bir müddəanın şəxsən nəzərdən keçirərək onun qəbul olunmasını təmin etmək üçün böyük əmək sərf etmişdir. Beləliklə, yeni Konstitusiyaya 5 bəlmə, 12 fəsil, 158 maddə, preambula və keçid müddəalarının ibarət olmaqla 12 noyabr 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə qəbul edilib, 27 noyabr 1995-ci ildən işə qüvvəyə minib.

Qeyd etmək lazımdır ki, Konstitusiyada insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, ölkə vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olaraq müəyyənləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu müddəa birbaşa onun göstəricisidir ki, insan amili, onun hüquq və azadlıqları ölkə Konstitusiyasının əsas diqqət mərkəzində dayanır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında ailənin mahiyyəti, ailə üzvlərinin vəzifə və hüquqları xüsusi maddələrlə müəyyən edilmişdir. Həmin sənədin 17-ci maddəsində göstərilir ki, cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsinə layiqdir. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin borcudur. Bu borcun yerinə yetirilməsinə dövlət nəzarət edir. Bu bir daha ailə institutunun dövlətimiz üçün nə qədər mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyinin sübutudur. Dövlətimizin əsas sənədində ümumbəşəri dəyərlərə milli dəyərlər harmoniya şəklində təqdim olunur. Yəni biz qanunun aliliyi prinsipinə və milli adət-ənənələrimizə eyni münasibət bəsləyirik. Konstitusiyanın 34-cü maddəsində qeyd olunur ki, hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Həç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz. Nikah və ailə dövlətin himayəsinə layiqdir. Anahıq, atalıq, uşaqlıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir. Uşaqlara qayğı vəzifəsinə, onları tərbiyə etmək vəzifəsinin hər hüququ, həm də borcudur.

Digər tərəfdən isə valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq uşaqların borcudur. 18 yaş-

Azərbaycan Konstitusiyası - qüdrətli dövlətin və firavan həyatın təminatçısı

na çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərin hüquqlarını, hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında qadınların kişilərlə bərabər hüquqlu olması təsdiq edilib və vəzifələri təsbit olunmuşdur. Həmin məqəllənin 29-cu maddəsində qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş qadın və kişinin hüquq bərabərliyinə uyğun olaraq er və arvad ailə münasibətlərində bərabər şəxsi və əmlak hüquqlarına malikdirlər. Ər-arvad ailədə öz münasibətlərini qarşılıqlı yardım və hörmət hissi əsasında qurmaqlı, ailənin möhkəmləndirilməsi və rifahı üçün birgə fəaliyyət göstərməli, övladlarının inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmalı və onların sağlamlığının qayğısına qalmalıdır.

"Ailə bizim cəmiyyətimizin əsas sütunudur" - Prezident İlham Əliyevin bu fikirləri Azərbaycan ailə institutunun nə qədər önəmli olduğunu bir daha vurğulayır. Ailə yalnız bioloji bağlarla deyil, mənəvi dəyərlərlə, sevgi, qayğı və qarşılıqlı anlayışla formalaşan bir sistemdir. Xüsusilə uşaqların və gənclərin düzgün yetişməsinə valideynlərin rol əvəzolunmazdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin yeddinci çağırış Milli Məclisin ilk iclasında ailə dəyərlərinin qorunması və tərbiyənin əhəmiyyəti ilə bağlı şərtləndirdiyi fikirlər dövlətimizin ali siyasətinin prioritet istiqamətlərini bir daha təsdiqləyir. Ailə cəmiyyətin təməl daşı, milli kimliyimizin və mənəvi dəyərlərimizin daşıyıcısıdır. Uşaqların sağlam ruhda böyüməsi, milli-mənəvi dəyərlərə sadiq vətəndaş kimi yetişməsi üçün ailədə və məktəbdə aldıkları tərbiyə həlledici rol oynayır. Bununla yanaşı, cəmiyyətin ümumi mənəvi mühiti də bu prosesə birbaşa təsir göstərir. Dövlət başçısının da qeyd etdiyi kimi, bu məsələ daim diqqət mərkəzində saxlanmalı və müvafiq qurumlar üzvlərinə düşən məsuliyyəti dərək etməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasının ali hüquqi sənədi olan Konstitusiyaya əsasən, dövlət hər bir insanın irqindən, milliyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, hətəkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təmi-

nat verir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qadın və kişilərin bərabər hüquqlarını, hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında qadınların kişilərlə bərabər hüquqlu olması təsdiq edilib və vəzifələri təsbit olunmuşdur. Həmin məqəllənin 29-cu maddəsində qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş qadın və kişinin hüquq bərabərliyinə uyğun olaraq er və arvad ailə münasibətlərində bərabər şəxsi və əmlak hüquqlarına malikdirlər. Ər-arvad ailədə öz münasibətlərini qarşılıqlı yardım və hörmət hissi əsasında qurmaqlı, ailənin möhkəmləndirilməsi və rifahı üçün birgə fəaliyyət göstərməli, övladlarının inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmalı və onların sağlamlığının qayğısına qalmalıdır.

"Ailə bizim cəmiyyətimizin əsas sütunudur" - Prezident İlham Əliyevin bu fikirləri Azərbaycan ailə institutunun nə qədər önəmli olduğunu bir daha vurğulayır. Ailə yalnız bioloji bağlarla deyil, mənəvi dəyərlərlə, sevgi, qayğı və qarşılıqlı anlayışla formalaşan bir sistemdir. Xüsusilə uşaqların və gənclərin düzgün yetişməsinə valideynlərin rol əvəzolunmazdır.

hatlıq doğuran məsələlərdən biri olan qan qohumluğunun qarşısının alınması istiqamətində göstərişlər verir və ən müxtəlif səviyyələrdə müzakirələr aparır. Ulu Öndərin müzakirələr imzaladığı "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" qanunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Həmçinin Konstitusiyanın qəbul olunması uşaqların sağlamlığı, onların yaxşı təhsil və təlim-tərbiyə alması, ailə mühitində böyüməsi, hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində güclü qanunvericilik bazasının formalaşmasına səbəb oldu.

Əlbəttə ki, ölkədə hüquqi, siyasi, sosial və iqtisadi vəziyyət dəyişikliklərə, eyni zamanda ictimai münasibətlərin inkişafı, ölkədə Konstitusiyaya dair müəyyən müddəaların təkmilləşdirilməsi, müvafiq əlavələr və dəyişikliklərin edilməsi zərurəti meydana çıxır. Məhz belə zərurətdən irəli gələrək 24 avqust 2002-ci ildə, 18 mart 2009-cu ildə və 26 sentyabr 2016-cı ildə keçirilmiş referendumlar nəticəsində Əsas Qanuna bir sıra mühüm əlavələr və dəyişikliklər edilib. Müasir çağırışları və yenilikləri özündə ehtiva edən Konstitusiyaya islahatların demokratik dəyərlərin bərqərar olması, insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı müdafiəsi, ölkəmizdə gedən demokratikləşmə proseslərinin daha da dərinləşməsi kimi məqsədlərə xidmət edir. Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, bu islahatlar ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində də öz müsbət nəticələrini vermişdir. Ölkədə əmək münasibətlərinin gəndər bərabərliyi prinsipləri əsasında qurulması üçün mövcud qanunvericilikdə qadınların əməyi qadağan olunan peşə, vəzifə və iş yeri azaldılaraq 204 müəyyən edilmişdir. Əvvəllər onların sayı 674 idi. Eyni zamanda qadağan edilən bu peşə, vəzifə və iş yerləri bütün qadınlara deyil, yalnız hamilə və ya bir yaşından yüngül olan qadınlara tətbiq edilir. Bu dəyişiklik əmək münasibətlərinin və məşğulluq imkanlarının gəndər bərabərliyi prinsipləri əsasında qurulmasına mühüm töhfədir. Həmçinin ölkə üzrə qadınların orta əməkhaqqının kişilərin orta əməkhaqqına daha yüksək tempdə yaxınlaşması təmin ediləcəkdir. Və statistik göstəricilərdən də bunu görmək mümkündür. 2020-ci ildə qadınların orta əməkhaqqı kişilərin orta əməkhaqqının 63,3 faizini təşkil edirdisə, 2023-cü ildə isə 68,8

faizini təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, qadınların kişilərlə bərabər qaydada gənc vaxtı yerinə yetirilən işlərə, iş vaxtından artıq işlərə cəlb edilmə və istirahət, iş günü hesab edilməyən bayram və digər günlərdə işə cəlb edilməsinə və əzamiyyətə göndərilməsinə onların yazılı razılığı ilə icazə verilir. "Əmək pensiyaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa təklif olunan dəyişikliyə əsasən, qadınlarla yanaşı, kişilər də uşaqlara görə güzəştli şərtlərlə yaşa görə əmək pensiyası hüququna malikdirlər. Əmək pensiyalarının tətbiqində gəndər bərabərliyinin təmin olunması həm də vətəndaşlarımızın konstitusional hüquqlarının müdafiəsi deməkdir. 2009-cu ildən Əmək Məcəlləsinə edilən dəyişikliyə görə, ataların övladı dünyaya gəldiyi zaman 2 həftə, yəni 14 gün ödənişsiz məzuniyyətə çıxmaq hüququ var. Bu qanun həm dövlət, həm də özəl şirkətlərə şamil olunur. Qeyd edim ki, bu məzuniyyətin ödənişli əsaslarla verilməsi ilə bağlı müzakirələr aparılır.

Əlbəttə ki, qadınların kişilərlə bərabər iştirakçılığı üçün həm evdə, həm də iş yerlərində təhlükəsiz şərait olmalıdır. Onların gəndər əsaslı zorakılığa və məişət zorakılığına məruz qalmaması üçün müvafiq normativ-hüquqi aktlar qəbul edilib, fəaliyyət planı və qaydalar təsdiqlənib. Nəticədə zorakılığın bu və digər formasından zərərçəkmiş şəxsin hüquqlarının müdafiəsi gücləndirildi; zərərçəkmiş şəxsin tələbi ilə dövlət vəsaiti hesabına hüquqi yardımla təmin edildi; zərər törədən şəxsin hərəkətlərinə dair sanksiyalar sırtləşdirildi; qismiddən və uzunmüddətli mühafizə oranlərinin müddəti artırıldı; məişət zorakılığından zərərçəkmiş şəxslər üçün qurumlararası əlaqələndirmə mexanizmi yaradıldı; zorakılıq hallarının şahidi və qurbanı olmuş uşaqların hüquqlarının müdafiəsi daha da gücləndirildi. Azərbaycan-da nikah yaşının 1 ildən çox olma-

yaraq azaldılması halı aradan qaldırıldı, həmçinin yetkinlik yaşına çatmayanlarla qeyri-rəsmi erkən nikah daxil olan şəxslər və buna şərait yaradan valideynlər, qayyumlar barəsində sanksiyalar sırtləşdirildi. Qanun bu il iyulun 1-dən qüvvəyə minəcəkdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən aparılan uğurlu siyasətin nəticəsi olaraq bu gün uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində əsaslı nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Uşaq hüquqlarının müdafiəsinə dair çox güclü qanunvericilik bazası mövcuddur. Və bu sahədə davamlı islahatlar aparılır. Uşaqlarımız üçün ədalətli, inklüziv imkanlar yaradılır. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın, fondun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın uşaqların hərtərəfli inkişafı istiqamətində gördüyü çox önəmli və genişmiqyaslı işləri xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Cəmiyyət inkişaf etdikcə təbii ki, tələblər dəyişir, yeni çağırışlar meydana gəlir. "Gənclərin həm ailələrdə, həm məktəblərdə milli ruhda tərbiyə alması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Xüsusilə indiki şəraitdə dünyada müxtəlif proseslər gedir, qloballaşma adı ilə faktiki olaraq cənilləşmə siyasəti aparılır, kütləvi informasiya vasitələri ilə müxtəlif təxribatlar ortaya atılır" - ölkə Prezidentinin bu fikirləri uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində prioritetləri müəyyən edir. 2018-ci ildə qəbul edilmiş və 2020-ci ildə qüvvəyə minmiş "Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında" qanun bu sahədə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Uşaqların zərərli təsirlərdən müdafiə olunması istiqamətində qanunvericilik bazası mövcuddur. "Uşaq hüquqları haqqında", "Telekommunikasiya haqqında" və "Media haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarını və digər müvafiq hüquqi-normativ aktları misal göstərə bilərik. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 22 oktyabr 2019-cu il tarixdə "Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi haqqında" Avropa Şurası Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu təsdiq edilmişdir. Bu konvensiya daha çox "Lansarotte Konvensiyası" kimi tanınır. Bundan sonra milli qanunvericiliyə bir sıra mühüm dəyişikliklər və uyğunlaşdırılma edildi. Eləcə də "Övladlığa götürmə" ilə bağlı aparılan islahatlar, "Himayədar ailə" institutunun hüquqi bazasının yaradılması da mühüm dəyişikliklərdir.

Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi vaxtdan bu günədək olan müddət Azərbaycan tarixinə hərtərəfli və sürətli inkişaf dövrü kimi daxil olub. Onun xarici siyasəti nəticəsində Azərbaycan regionun ən güclü və suveren dövlətinə, eləcə də yüksək beynəlxalq nüfuzla malik olan ölkəyə çevrilib. 30 ilə yaxın davam edən erməni işğalına son qoyulub, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur işğaldan azad olub. Bu gün xalqımız Ümummilli Liderin siyasi varisi - yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını dərindən bilən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva öz geniş fəaliyyəti ilə ölkəmizi, mədəniyyətimizi, tariximizi, mədəni irsimizi yüksək səviyyədə beynəlxalq aləmdə təbliğ edir. Biz inanırıq ki, Prezident İlham Əliyev dövlətimiz qarşısında tələpəli məsələləri xalqımızın dəstəyi ilə başa çatdıracaq, Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik irsinə öz quruculuq fəaliyyəti ilə daha da zənginləşdirəcəkdir.

Hicran HÜSEYNOVA,
Milli Məclisin AİLE, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri, professor

